

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ενότητα 6: Ο Υπερρεαλισμός και η λογοτεχνική παράδοση

Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη
Τμήμα Φιλολογίας

Σκοποί Ενότητας

Βασικοί σκοποί της έκτης διδακτικής ενότητας είναι να προσεγγίσουν οι φοιτητές την έννοια της «παράδοσης», όπως την αντιλαμβάνονταν οι υπερρεαλιστές και να παρακολουθήσουν τις προτάσεις τους για τη δημιουργία του λογοτεχνικού κανόνα. Επιπλέον, στην ενότητα αυτή θα γίνει σύντομη αναφορά στην αντίδραση της κριτικής απέναντι στο υπερρεαλιστικό κίνημα.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Παράδοση: μια εν τω γίνεσθαι διαδικασία.
2. Ο υπερρεαλισμός και η λογοτεχνική παράδοση στην Ελλάδα.
3. Η αντίδραση της κριτικής.

Περιγραφή μαθήματος

Στην έκτη διδακτική ενότητα οι φοιτητές θα προσεγγίσουν την έννοια της «παράδοσης», όπως την αντιλαμβάνονταν οι υπερρεαλιστές και θα παρακολουθήσουν τις προτάσεις τους για τη δημιουργία του λογοτεχνικού κανόνα. Επίσης, στην ενότητα αυτή θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην αντίδραση της κριτικής απέναντι στο υπερρεαλιστικό κίνημα.

Παράδοση: μια εν τω γίνεσθαι διαδικασία

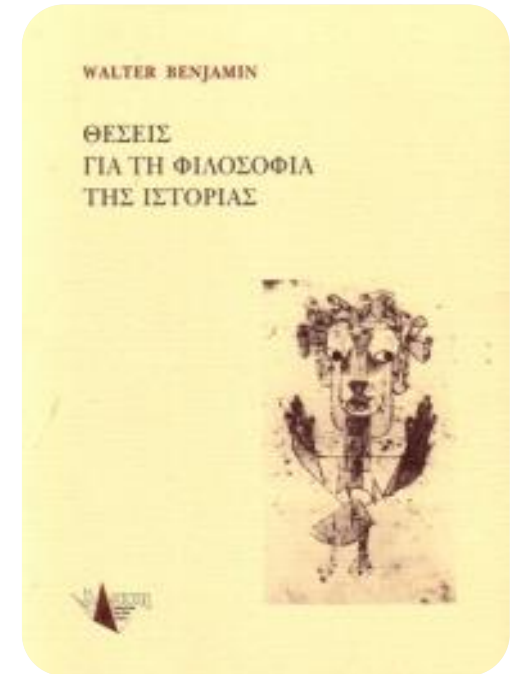
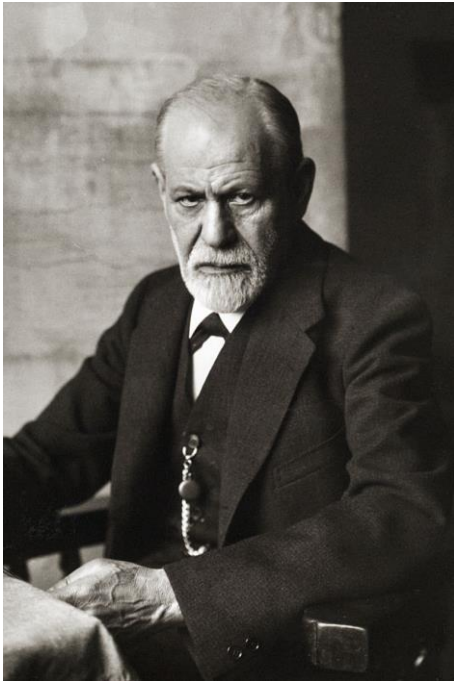
- Για τον υπερρεαλισμό η παράδοση είναι μια εν τω γίνεσθαι διαδικασία και αποτελεί μια ιστορικά προσδιορισμένη κατασκευή, η οποία εξυπηρετεί συγκεκριμένους οικονομικούς, πολιτικούς και ιδεολογικούς στόχους.
- Ο υπερρεαλισμός διαμορφώνει τις προϋποθέσεις για να αναπτυχθεί ένας διαφορετικός λόγος για την παράδοση και επηρεάζεται από:
  1. **Την ψυχαναλυτική θεωρία:** Ο Φρόυντ, στο έργο του *Κατασκευές στην ανάλυση* (1937), υποστηρίζει ότι η κατασκευή του παρελθόντος βασίζεται στις αναμνήσεις αλλά και στην έλλειψη αναμνήσεων. Έτσι η αφήγηση δεν περιγράφει μόνο το παρελθόν, αλλά δημιουργεί και μια νέα πραγματικότητα.

Παράδοση: μια εν τω γίνεσθαι διαδικασία

2. **Εκδοχές του μαρξισμού και από τον ιστορικό στοχασμό σε σχέση με το παρελθόν:** ο θεωρητικός Μπένγιαμιν, στο βιβλίο του *Θέσεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας* (1940), υποστηρίζει ότι η αφήγηση του παρελθόντος δεν είναι αντικειμενική και ακριβής, αλλά εμπλέκεται με τη μνήμη και την πολιτική επιλογή διερεύνησής της.

Ο ιστορικός υλισμός έχει στόχο να κρατήσει μιαν εικόνα του παρελθόντος όπως ακριβώς τη βίωσε το ιστορικό υποκείμενο τη στιγμή του κινδύνου και ο κίνδυνος έγκειται στην στράτευση τόσο των υποκειμένων, όσο και της παράδοσης σε εργαλεία της άρχουσας τάξης.

Παράδοση: μια εν τω γίνεσθαι διαδικασία

Πηγές:

- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sigmund Freud 1926.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sigmund_Freud_1926.jpg)
- [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Walter Benjamin vers 1928.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Walter_Benjamin_vers_1928.jpg)
- <http://alfeiosbooks.com/filosofia-istoriasjpg>

Παράδοση: μια εν τω γίνεσθαι διαδικασία

3. Τη θεωρία και κριτική της λογοτεχνίας: η φιλοσοφία του Hegel, η κριτική στις βασικές κατηγορίες της σκέψης και κυρίως στην κατηγορία της «αιτιότητας», όπως διαμορφώνεται στη θεωρία του Νίτσε, η έννοια του ασύνειδου και η θεωρία του ονείρου, τα κινήματα του κυβισμού, του φουτουρισμού, του ντανταϊσμού καθώς και η κρίση των αξιών μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των υπερρεαλιστικών θεωριών για την παράδοση.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hegel_portrait_by_Schlesinger_1831.jpg

Ο υπερρεαλισμός και η λογοτεχνική παράδοση στην Ελλάδα

- Οι υπερρεαλιστές έχουν συνείδηση ότι η λογοτεχνική παράδοση **κατασκευάζεται**. Με αυτό τον τρόπο διαφοροποιούνται ουσιαστικά από τους λογοτέχνες εκείνους, οι οποίοι «ανακαλύπτουν» την παράδοση.
- Αντιλαμβάνονται, δηλαδή, την έννοια της παράδοσης ως μια διαδικασία, η οποία ανήκει στην ίδια την, ιστορικά προσδιορισμένη, πρακτική του λογοτέχνη και του καλλιτέχνη, και όχι ως κάτι που προϋπάρχει, που είναι παγιωμένο.
- Μέσω της κατασκευής της παράδοσης διαμορφώνεται τόσο η σχέση με το παρελθόν όσο και το όραμα για το μέλλον.

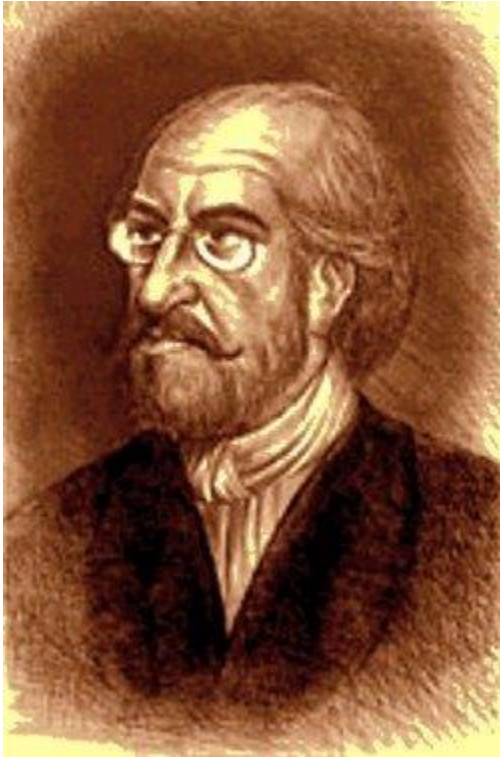
Ο υπερρεαλισμός και η λογοτεχνική παράδοση στην Ελλάδα

- Ο κυρίαρχος λόγος περί παράδοσης, τον οποίο συστηματοποίησε ο Σεφέρης, ήταν να διαμορφωθεί ένα πρότυπο «καθαρότητας» με τρόπο συνεκτικό και με άξονα τον δημοτικισμό, χωρίς να συζητείται το ενδεχόμενο εναλλακτικών προτύπων.
- **Στόχος του υπερρεαλισμού** ήταν να διαμορφώσει ένα εναλλακτικό πρότυπο, με το οποίο θα εξέφραζε τον ριζοσπαστισμό και τον κοσμοπολιτισμό του και θα ασκούσε κριτική στον εθνοκεντρισμό.

Ειδικότερα: Η συμβολή του ελληνικού υπερρεαλισμού στη διαμόρφωση της «λογοτεχνικής παράδοσης»

1. Άσκησε κριτική στον γλωσσικό θετικισμό.
2. Επεδίωκε την ανατροπή του σχήματος της λογοτεχνικής παράδοσης, που υποδείκνυε τη δυνατότητα διαφορετικών, ίσως και παράλληλων, προτύπων εξέλιξης της λογοτεχνίας. Κατά τη μεσοπολεμική περίοδο έτεινε να επικρατήσει το σχήμα που είχε ως άξονα τον Σολωμό και τον Παλαμά. Οι υπερρεαλιστές αντιπρότειναν ένα διαφορετικό σχήμα που είχε ως άξονα τον Κάλβο, τον Παπαρρηγόπουλο και τον Καβάφη.

Ειδικότερα: Η συμβολή του ελληνικού υπερρεαλισμού στη διαμόρφωση της «λογοτεχνικής παράδοσης»

Πηγές:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Andreas_Kalvos.jpg

<http://www.wikiart.org/en/thalia-flora-karavia/portrait-of-poet-k-p-cavafy#supersized-artistPaintings-271981>

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paparrigopoulos.jpg>

Ειδικότερα: Η συμβολή του ελληνικού υπερρεαλισμού στη διαμόρφωση της «λογοτεχνικής παράδοσης»

3. Εισήγαγε τη μέθοδο της αυτόματης γραφής, μέσω της οποίας ασκήθηκε κριτική στον θετικισμό και τέθηκε προς συζήτηση η έννοια του ασύνειδου.
4. Συγκρότησε μια θεωρία για το πώς κατασκευάζεται το παρελθόν (ιστορικό και λογοτεχνικό), η οποία είχε ως βάση τον ιστορικό υλισμό, την ψυχαναλυτική θεωρία και την πολιτική λειτουργία. Δεν δεχόταν την ενοποιητική προσέγγιση της παράδοσης, αλλά μια **πολεμική και μεταβαλλόμενη έννοιά της.**

Η αντίδραση της κριτικής

- Η ελληνική κριτική του 1930 λειτούργησε απορριπτικά ως προς το σύνολο των προτάσεων των υπερρεαλιστών.
- Αργότερα, όμως, προκειμένου να μην απορρίψει τελείως τον ελληνικό υπερρεαλισμό, προσπάθησε να τον εντάξει σε ένα γενικότερο σχήμα «ποιητικής ανανέωσης», που αφορούσε τη «σύγχρονη», «νεώτερη», «νεωτερική» ή «μοντέρνα» ποίηση, μη λαμβάνοντας υπόψη τις θεωρητικές και τις πολιτικές του θέσεις.

Υπερρεαλισμός

Βιβλιογραφία

- Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *...δεν άνθησαν ματαίως. Ανθολογία υπερρεαλισμού*, Αθήνα, Νεφέλη, 1980.
- Ζαχαρίας Ι. Σιαφλέκης, *Από την νύχτα των αστραπών στο ποίημα – γεγονός*, Αθήνα, Επικαιρότητα, 1989.
- Σωτήρης Τριβιζάς, *Το σουρρεαλιστικό σκάνδαλο. Χρονικό της υποδοχής του υπερρεαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1996.
- Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *«Εκατό χρόνια πέρασαν και ένα καράβι»· ο ελληνικός υπερρεαλισμός και η κατασκευή της παράδοσης*, Αθήνα, Άγρα, 2012.
- Νίκη Λοϊζίδη, «Σουρρεαλισμός: η τελευταία αναλαμπή της ευρωπαϊκής διάνοησης», *Σύγχρονα θέματα*, τχ. 118-119 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2012) 13-18.

Σημείωση

Η βασική αποδελτίωση του περιεχομένου της ενότητας βασίζεται στο βιβλίο: Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *«Εκατό χρόνια πέρασαν και ένα καράβι»*. Ο ελληνικός υπερρεαλισμός και η κατασκευή της παράδοσης, Αθήνα, Άγρα, 2012, που θα διανεμηθεί στους φοιτητές ως βασικό εγχειρίδιο του μαθήματος.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη,
Τίτλος μαθήματος: «Πρωτοπορίες στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία και
στην τέχνη του 20^{ού} αιώνα. Ενότητα 6: Ο Υπερρεαλισμός και η
λογοτεχνική παράδοση».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1853/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει) μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

